

УДК 81'42

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.6>**С. В. ЛАЗАРЕНКО***кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін,**ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,**м. Одеса, Україна**Електронна пошта: svetlana.lazarenko.35@gmail.com**<https://orcid.org/0000-0002-5460-290X>***ГІПЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ГАЗЕТНОГО ТЕКСТУ:
СЕМАНТИЧНИЙ І СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНИЙ РІВНІ**

Стаття присвячена дослідженню особливостей реалізації гіпертекстуальності на семантичному та структурно-композиційному рівнях газетного тексту. Виокремлено основні ознаки гіпертекстуальності, а саме: нелінійність організації; вертикальна та горизонтальна зв'язність між елементами; різноманітність семантико-структурних зв'язків; авторська непередбачуваність устанавлення зв'язків між компонентами та відкритість для постійного поповнення; можливість комп'ютерної репрезентації. Запропоновано кваліфікувати гіпертекст як нелінійно організовану, відкрити для поповнення сукупність семантично і / або структурно взаємопов'язаних текстів, що перебувають у різноманітних взаємовідносинах, які реципієнт встановлює самостійно в довільно обраній послідовності. Проаналізовано реалізацію гіпертекстуальності на семантичному та структурно-композиційному рівні. Зокрема, встановлено, що на семантичному рівні газетного тексту гіпертекстуальність може бути реалізована ідейною та тематичною зв'язністю, остання ж має такі підвиди: суб'єктна, об'єктна, антетематична та надтематична зв'язність. Залежно від розташування текстів відносно один до іншого зв'язність може бути безпосередньою та опосередкованою: ланцюгова зв'язність і радіальна зв'язність. З'ясовано, що на структурно-композиційному рівні газетного тексту репрезентантами його гіпертекстуальності найчастіше є єдність оформлення міжфразної зв'язності, тотожність композиції, схожість семантико-синтаксичної структури заголовків. При цьому відзначено вторинність гіпертекстуальності на структурно-композиційному рівні порівняно з гіпертекстуальністю на семантичному рівні, оскільки перша лише сигналізує про можливі міжтекстові зв'язки, натомість друга активізує когнітивну діяльність реципієнта на пошук і встановлення текстової парадигми.

Ключові слова: гіпертекстуальність, газетний текст, семантичний рівень, структурно-композиційний рівень, нелінійність тексту, зв'язність, текстова парадигма.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Постановка проблеми. У ХХ столітті науковці все частіше звертають увагу на те, що мислення людини виходить поза межі звичайної лінійної моделі і репрезентація його текстами виключно лінійної форми не є вичерпною. Тому в науці звертаються до вивчення текстів нелінійної структури, на позначення яких Т. Нельсон увів термін «hypertext», під яким розуміє «непослідовне письмо (writing)», текст, що розгалужується» та надає читачеві вибір [Nelson 1993: 56]. Незважаючи на чисельність досліджень гіпертексту, та широке використання гіпертекстових технологій, мусимо констатувати відсутність цілісної лінгвістичної концепції гіпертексту та його єдиної загальноприйнятої дефініції. Зокрема, гіпертекст кваліфікують як: 1) спосіб репрезентації інформації, релевантний нелінійному мисленню (О. Баранов, М. Візель,

Т. Віноградова, Ю. Воротникова, М. Субботін); 2) спосіб організації інформації в мережевому просторі (М. Гутнік, Г. Дуднікова, Л. Кочетова, І. Купер, С. Кушнерук, Н. Ларіонова, О. Левоненко); 3) спосіб організації художніх творів (О. Барст, М. Візель, К. Давидова, М. Конова, В. Схелтйенс); 4) спосіб пошукової оптимізації, спосіб організації довідникової літератури (І. Буяковська, І. Туласов, Н. Яшина); 5) нову лінгвістичну категорію – супрадискурс (Т. Галушко, Т. Дегтярьова, О. Дедова, О. Зикова, Л. Иванов, Н. Ковалева, Т. Літвіненко, М. Масалова, Т. Рязанцева, Н. Семчинська); 6) освітню технологію (Ю. Васильєва, О. Воронина, Н. Змановська, О. Константинова, Л. Лошакова).

Немає однастайності й у виокремленні суттєвих ознак гіпертексту. Так, М. Візель до таких ознак уналежнює дисперсність структури (інформація представлена блоками, сприймати

її можна у будь-якій послідовності); нелінійність (реципієнт самостійно обирає напрям читання, а відтак створює власний текст); різноманітність і мультимедійність (одночасний вплив на реципієнта засобів різних сфер: літературних, видавничих, комп'ютерних тощо) [Визель]. Ю. Хартунг і Є. Брейдо серед ознак гіпертексту виокремлює такі: 1) можливість комп'ютерної репрезентації; 2) нелінійність; 3) множинність віртуальних структур; 4) незавершеність; 5) візуалізація інформації [Хартунг, Брейдо: 65]. О. Селіванова ознаками гіпертексту вважає: когезійну закритість, неієрархічність, іманентність, відкритість, мультимедійність, неоднорідність [Селіванова:]. О. Хакімова, П. Сергієнко та А. Прокopenко основною рисою гіпертексту вважають відсутність безперервності [Хакімова: 139], [Сергієнко: 15].

Проаналізувавши наявні в науковій літературі підходи до гіпертексту, пропонуємо власну дефініцію цього поняття, якою будемо послуговуватися в дослідженні: гіпертекст – це нелінійно організована, відкрита для поповнення сукупність семантично (тема, ідея, модальність тощо) і / або структурно (композиція, особливості синтаксичної організації тощо) взаємопов'язаних текстів, що перебувають у різноманітних взаємовідносинах, які реципієнт встановлює самостійно і в довільно обраній послідовності [Лазаренко: 14]. До його основних ознак гіпертексту уналежнюємо: 1) нелінійність організації; 2) вертикальну та горизонтальну зв'язність між елементами; 3) різноманітність семантико-структурних зв'язків; 4) авторську непередбачуваність установаження зв'язків між компонентами та відкритість для постійного поповнення; 5) можливість мати комп'ютерну репрезентацію.

З метою визначення особливостей реалізації гіпертекстуальності на семантичному та структурно-композиційному рівнях в газетному тексті, ми опрацювали тексти україномовних онлайн-видань. **Джерельною базою** дослідження послугували фрагменти газетного тексту та заголовки загальним обсягом понад 1600 одиниць, дібрані із українських газет «Дзеркало тижня», «День», «Вечірній Київ», «Голос України», «Поступ».

Виклад основного матеріалу. Газетний текст за своїми семантичними та структурно-композиційними ознаками відрізняється від звичайних текстів лінійної структури. Зокрема,

1) газетний текст містить сукупність текстів, структурно та семантично пов'язаних як у межах одного номера, так і в межах цілого газетного видання; 2) елементи газетного тексту є цілісними та інформативно завершеними, що зумовлює їхню структурно-семантичну рівнозначність і відсутність між ними ієрархічної послідовності та уможливорює довільну послідовність сприйняття. Відсутність ієрархічної послідовності та можливість довільного сприйняття свідчать про нелінійність структури газетного тексту, а оскільки нелінійність є основною рисою гіпертексту, то можемо говорити про реалізацію в газетному тексті гіпертекстуальності. Принагідно зазначимо, що нам відомі погляди вчених, які кваліфікують будь-який газетний текст як гіпертекст [Нікіфорова: 89], які наділяють ознаками гіпертексту тексти лише мережевих ЗМІ [Самуляк: 237], [Стеблина: 180], і вчених, які виступають проти надання статусу гіпертексту газетному тексту з огляду на притаманні йому хронологічну впорядкованість між складовими, причинно-наслідкові взаємозв'язки всередині та між текстами, можливість визначення початку та кінця і пропонують тлумачити газетний текст як макротекст [Терехова: 119]. Уточнимо, що, визнаючи відмінність газетного тексту (маємо на увазі не текст окремої газетної статті, а газету як цілісність / єдність текстів, що входять до її складу) від звичайного лінійного тексту, ми жодним чином не кваліфікуємо його як гіпертекст (у вузькому розумінні цього терміну), ми лише говоримо про реалізацію у газетному тексті ознак гіпертексту, а відтак про можливість трактувати його як гіпертекстуальне утворення.

Простежимо реалізацію окреслених вище гіпертекстових ознак у газетному тексті.

Зв'язність між компонентами газетного тексту зумовлена їх підпорядкованістю загальному змісту газети, її ідейному спрямуванню, основній комунікативній настанові та репрезентована як на семантичному, так і на структурно-композиційному рівні. Указівку на те, що компоненти газетного тексту щільно пов'язані між собою, знаходимо в журналістико-кознавчих розвідках. Так, В. Іванов розкриває поняття «образ газети», сутність якого в тому, що газета, на думку дослідника, є єдиним організмом, елементи якого взаємопов'язані

в межах як одного номера, так і всього видання, що зумовлено єдністю вимог редакційного колективу до співробітників та їхніх матеріалів; взаємопов'язаністю матеріалів, що представлені в одній рубриці, на одній тематичній шпальті тощо; взаємозв'язком змісту й форми газети, зокрема між газетними жанрами, змістом, композицією й формою подачі матеріалів, кількістю газетних колонок, принципами добору шрифтів для набору заголовків і текстів, формами подачі ілюстрацій, відбивок, рамок [Іванов: 26]. Нелінійність газетного тексту виявлена в тому, що частини одного матеріалу можуть перебувати на різних сторінках номера або, взагалі, у різних номерах газети, проте таке розташування не перешкоджає цілісному розумінню його змісту. Нелінійність також репрезентована в тому, що взаємопов'язані матеріали можуть бути розміщені в різних номерах газети. Різноманітність взаємовідношень між компонентами газетного тексту реалізована різними видами взаємозв'язків між матеріалами, що входять до його складу (це можуть бути відношення доповнення, уточнення, заперечення, протиставлення, включення тощо). Непередбачуваність установа зв'язків між компонентами газетного тексту виявлена в тому, що кожен реципієнт самостійно проводить між текстові паралелі, відшукує текстові взаємозв'язки, самостійно вибудовує коло взаємопов'язаних текстів (текстові парадигми). Незавершеність газетного тексту вбачаємо в тому, що матеріал, який входить до його складу, є своєрідним імпульсом до написання інших матеріалів, а отже може знайти продовження в наступних номерах газети. Наявність усіх цих ознак забезпечує можливість репрезентації газетного тексту в комп'ютерному форматі. Невипадково більшість газет сьогодні представлені в мережі Інтернет. Реалізація усіх суттєвих ознак гіпертексту в газетному тексті підтверджує, що останній має гіпертекстуальний статус і його правильніше кваліфікувати як гіпертекстове утворення.

Вище було зазначено, що гіпертекстовий статус газетного тексту реалізований як на семантичному, так і на структурно-композиційному рівнях. Простежимо особливості такої реалізації.

Одним із видів реалізації гіпертекстуальності газетного тексту на семантичному рівні є **ідейна**

зв'язність, що характеризується наявністю спільних ідей у змісті статей як одного автора (автотекстуальність), так і різних авторів (інтертекстуальність). Реалізацію ідейної зв'язності в межах автотекстуальності можна проілюструвати текстами статей В. Портникова. Наприклад, його статті «Атака на міражі» (Дзеркало тижня. 2004. № 35), «Порожній храм» (Дзеркало тижня. 2004. № 36), «Умовно-дострокове поздоровлення» (Дзеркало тижня. 2004. № 48) об'єднані ідеєю: викриття спроби російського телебачення приховати справжнє життя в Росії. Ілюстрацією ідейної зв'язності в межах інтертекстуальності є тексти статей Ю. Стадніченка «Без відбудови Київ неможливий?» (День. 2004. № 112), Н. Мельник «Чи потрібно відновлювати Десятинну церкву? Хочеться, але...» (День. 2005. № 28), В. Герасимчук «Замість міста-саду – бетонний мішок» (День. 2005. № 52), що об'єднані ідеєю: засудження незаконного привласнення грошей, що мали б йти на відбудову Києва.

Разом з ідейною зв'язністю гіпертекстуальність газетного тексту на семантичному рівні широко реалізована **тематичною** зв'язністю. Оскільки тема – це змальована в тексті ситуацію, компонентами якої можуть бути суб'єкт, об'єкт, їхні динамічні або статичні ознаки, локальні та темпоральні показники, тематична зв'язність може бути реалізована декількома підвидами (залежно від того, який із зазначених її компонентів є стрижневим у репрезентації гіпертекстового зв'язку між текстами). Зокрема, виокремлюємо такі підвиди: 1) **суб'єктна** зв'язність: наприклад, статті П. Ямбурга «ВІНК: пряма із зигзагами» (Дзеркало тижня. 2004. № 37) і «Нафтогазова ВІНК: відрядження на війну» (Дзеркало тижня. 2004. № 38) – спільний суб'єкт – вертикальний інтегрований нафтовий контроль; або статті В. Коваленко «Небесне обличчя країни» (Дзеркало тижня. 2004. № 47) і Л. Ярової «Концерт «Антонов»: «Кулак авіабудування» чи стратегічна помилка?» (Дзеркало тижня. 2004. № 42) – наскрізний суб'єкт – авіабудівний концерт «Антонов»; 2) **об'єктна** зв'язність: наприклад, статті О. Вергунова «Чому ми забули Шіндлера» (Дзеркало тижня. 2001. № 41) і О. Мудрука «Мрія всього життя Камілла Шіндлера» (Дзеркало тижня. 2004. № 4) – спільний об'єкт – Камілл

Шіндлер; 3) **антетематична** зв'язність – наявність спільних темпорально-локальних показників у різних текстах: наприклад, тексти статей В. Овдіна «Сало вприглядку» (Дзеркало тижня. 2004. № 47), «Один день із життя судмедексперта» (Дзеркало тижня. 2004. № 35), «Лица різали ножем» (Дзеркало тижня. 2004. № 37) об'єднані антетемою – Дніпропетровськ, тексти статей Н. Вареник «Українські ВНЗ готують... бебісіттерів!» (Дзеркало тижня. 2004. № 37), «Після цінової «епідемії» виживуть лише... тролейбуси?» (Дзеркало тижня. 2004. № 43), «Комунальні тарифи: донна Філумена проти дона Доменіко» (Дзеркало тижня. 2004. № 38) мають спільну антетему – Черкаси; 4) **надтематична** зв'язність – зв'язність, зумовлена підпорядкуванням тем різних статей одній гіпертемі, що може бути виражена імпліцитно та експліцитно. Наприклад, реалізацію імпліцитно вираженої надтематичної зв'язності ілюструють тексти статей В. Чопенка «Хто «надкушує» кийвський хліб?» (Дзеркало тижня. 2005. № 21), «Зернова лихоманка» (Дзеркало тижня. 2005. № 27), «Цукрові голови» (Дзеркало тижня. 2005. № 31), «Зернові пазли» (Дзеркало тижня. 2005. № 40), «Поневірвання бідного хліба» (Дзеркало тижня. 2005. № 37), «Карамельна кара» (Дзеркало тижня. 2005. № 42) – тексти об'єднані імпліцитно репрезентованою гіпертемою «продукти». Реалізацію експліцитно вираженої надтематичної зв'язності спостерігаємо в текстах статей М. Пашкова та В. Чалого «Напередодні саміту, який так і не відбувся» (Дзеркало тижня. 2001. № 9) та «ГУУАМ в оцінках еліти та населення України» (Дзеркало тижня. 2001. № 21) – тексти об'єднані гіпертемою ГУУАМ, до того ж зв'язок між ними експлікований в лід-абзаці другої статті: «... ми вже писали («ДТ», № 9, 3 березня ц.р.)». Відзначимо, що експліцитно виражена надтематична зв'язність в аспекті гіпертекстуальності є слабшою, оскільки вона чітко окреслює коло текстів, що вступають у взаємозв'язки, позбавляючи реципієнта необхідності самому відшукувати нові можливі міжтекстові взаємодії, натомість імпліцитно виражена надтематична зв'язність є відкритою для текстової взаємодії, оскільки в цьому випадку реципієнт самостійно вибудовує текстову парадигму (коло взаємопов'язаних текстів), що в кожного буде своєрідною, від-

різняючись кількістю текстів, їхнім змістом, характером зв'язків, а все це зумовлює різноманітність інтерпретацій. Слушним вважаємо зауваження Н. Фатеевої: «парадоксально, але експлікація зв'язків між текстами не посилює «поліфонічності» та «багатоголосся» тексту, у якому ці зв'язки експліковані, а лише репрезентує, що він обертається навколо дуже обмеженого й замкнутого кола текстів, на які посилається» [Фатеева: 11]. І далі: «За такої «імплантованої» інтертекстуальності, зникає основний естетичний зміст інтертекстуального відношення – «незрівнянна радість відкриття у втаємниченні» [Фатеева: 17].

Тематичну зв'язність газетного тексту можна також класифікувати залежно від розташування текстів один до іншого. Відповідно до цього виокремлюємо **безпосередню й опосередковану** тематичну зв'язність. Сутність безпосередньої тематичної зв'язності в тому, що тексти, які вступають у взаємозв'язки, знаходяться у безпосередній близькості один до іншого, тобто ТЕКСТ₁ безпосередньо пов'язаний з ТЕКСТОМ₂. Реалізацію безпосередньої тематичної зв'язності спостерігаємо між текстами статей Є. Гуцула «Чий інтерес лежить на дні яворівського кар'єру» (Дзеркало тижня. 2001. № 5) і «Усе поглинається карстом навколо» (Дзеркало тижня 2001. № 23), зв'язок експліковано в лід-абзаці другого тексту: *На початку лютого нинішнього року в «ДТ» було опубліковано матеріал «Чий інтерес лежить на дні Яворівського кар'єру?»*. Опосередкована тематична зв'язність в газетному тексті здійснюється з опорою на текст-посередник, при цьому вона може бути реалізована двома різновидами.

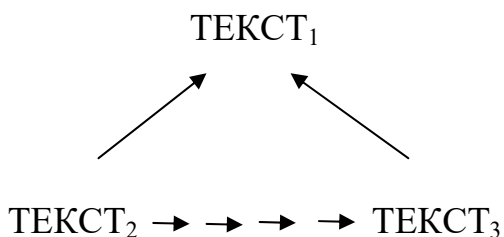
1. **Ланцюговий**: якщо ТЕКСТ₃ пов'язаний з ТЕКСТОМ₂, а ТЕКСТ₂ пов'язаний з ТЕКСТОМ₁, то ТЕКСТ₃ пов'язаний з ТЕКСТОМ₁, а ТЕКСТ₂ є посередником між ними. Схематично це виглядає так:

Реалізацію ланцюгового виду опосередкованої тематичної зв'язності спостерігаємо в такому випадку: стаття М. Череди «Доля іранських реформ» (Дзеркало тижня. 2000. № 36) є реакцією на лист з посольства ІРІ в Україні,

а останній – відповіддю на статтю М. Череди «*Кінець іранської перебудови?*» (Дзеркало тижня. 2000. № 34). Відтак, тексти статей М. Череди є взаємопов'язаними, а посередником між їхнім зв'язком є лист з посольства. Те саме спостерігаємо між текстами статей Л. Самойленка. Зокрема, текст його статті «*Куди везуть «дрова»?*» (Вечірні Київ. 2004. № 217) є реакцією на лист заступника генерального директора КП «Київпастрас» І. Новохацького, сам же лист зумовлений статтею Л. Самойленка «*Здичавілість*» (Вечірній Київ. 2004. № 11) – лист І. Новохацького є посередником зв'язку між текстами статей Л. Самойленка.

2. **Радіальний:** якщо ТЕКСТ₂ пов'язаний з ТЕКСТОМ₁ і ТЕКСТ₃ пов'язаний з ТЕКСТОМ₁, то ТЕКСТ₂ пов'язаний з ТЕКСТОМ₃, а ТЕКСТ₁ є посередником між ними. Схематично це виглядає так:

Реалізацію радіального виду опосередкованої тематичної зв'язності спостерігаємо між статтями С. Шангутова «*Не буде краще, як у нас в Україні*» (День. 2004. № 181) і Є. Зарудного «*Від держави та нації – до суспільства*» (День. 2004. № 181), що містять посилання на статтю О. Фельдмана «*Від держави та нації*» (День. 2004. № 168), яка й є посередником зв'язності між ними.

Під час реалізації гіпертекстуальності на семантичному рівні між текстами, які можуть бути включені до текстової парадигми, можуть виникати різні змістові відношення. Ці відношення реципієнт може встановлювати самостійно, проте іноді автори в своїх текстах самі їх визначають, що, звісно, полегшує реципієнтові встановлення міжтекстових зв'язків, проте позбавляє його задоволення від самостійного пошуку та утворення своєї власної оригінальної текстової парадигми. Як засвідчує аналіз, найчастіше між газетними текстами, що вступають у зв'язки на семантичному рівні, наявні такі змістові відношення.

1. **Доповнення** – відношення, за яких вторинний текст (текст-реакція), зберігаючи тему первинного тексту (тексту-стимулу), доповнює його рему. Відношення доповнення можна проілюструвати текстами статей М. Бондаренко «*Ми так не виживемо*» (Голос України. 2007. № 4) та М. Пушкар «*Вони не люблять самостійності України*» (Голос України. 2007. 16.02). При цьому в останній статті є маркер, що вказує на зв'язок між текстами та відношення між ними: *У № 4 «Голосу України» була надрукована стаття «Ми так не виживемо» Марини Бондаренко. Вона все написала абсолютно правильно, але мало. Тому я хочу трохи додати.*

2. **Конкретизація** – відношення, за яких текст-реакція уточнює не всю рему тексту-стимулу, а лише один з її аспектів. Саме такі відношення спостерігаємо між текстами статей Д. Іванческула «*Валерій Соколовський: Усі шахти небезпечні*» (Поступ. 2005. 06.09) та С. Тарасюка «*Орест Климович: Основне завдання – соціальний захист потерпілого*» (Поступ. 2005. 27.09). Другий текст містить маркер текстової зв'язності та змістових відношень між ними: *Шостого вересня 2005 року в «Поступі» було надруковано інтерв'ю [...], в якому йшлося про забезпечення шахтарям належних умов праці, способи уникнення травматизму на виробництві та компенсації, що їх надає держава в разі нещасних випадків на шахтах. Остання проблема зацікавила...*

3. **Градація** – відношення, за яких текст-реакція повертає увагу реципієнта до теми чи реми тексту-стимулу та вказує на більший його вияв. Наприклад: І. Крючкова «*Інвестиційний бум: зміна пріоритетів*» (Дзеркало тижня 2002 № 2) і «*Економіка-02: скільки платимо за вибори*» (Дзеркало тижня. 2002. № 12): *У попередній публікації («Інвестиційний бум: зміна пріоритетів») у «ДТ» № 2, 2002) ми вже писали про те, що в першому кварталі року відбудеться зниження інвестиційної активності, але навіть у найпесимістичніших прогнозах не припускали, що воно буде настільки різким.*

4. **Полеміка** – відношення, за яких текст-реакція заперечує рему тексту-стимулу, а відтак вступає з ним у суперечку / полеміку. Наприклад: І. Шуригін «*Завдання для майбутнього президента*» (День. 2004. № 206) і А. Замоцний

«Культура й декларації» (День. 2004. №211): 12 листопада на шпальті «Пошта «Дня» був опублікований лист Ігоря Шуригіна «Завдання для майбутнього президента». З основною думкою, висловленою в підзаголовку «Економічне диво неможливе без духовності, етики та моралі», я повністю згоден, тому мої зауваження стосуватимуться лише окремих моментів позиції автора.

На структурно-композиційному рівні гіпертекстуальність газетного тексту є факультативною, вона реалізована на поверхні текстової структури та не вимагає від реципієнта складної когнітивної діяльності порівняно з гіпертекстуальністю, репрезентованою на семантичному рівні. Репрезентантами гіпертекстуальності на структурно-композиційному рівні в газетному тексті найчастіше є такі.

Єдність оформлення міжфразної зв'язності. Як засвідчує аналіз газетних текстів, здебільшого цей репрезентант гіпертекстуальності функціонує в межах автотекстуальності, а сутність його полягає в тому, що один і той самий спосіб організації міжфразної зв'язності, регулярно повторюючись у текстах одного автора, стає експлікатором його індивідуально-авторської специфіки синтаксичної організації текстів. Так, наприклад, в статтях Н. Князев, спостерігаємо один і той самий прийом оформлення міжфразних зв'язків: кореферентність відношень між реченнями, використання повторів у їхній структурі та синтаксичного паралелізму. Наприклад: Н. Князев «*Так хочеться нагородити...*» (День. 2004. № 216): «*Мене ніколи нічим не нагороджували. Мені ніколи не давали відзнак. Не нагороджували ані повальною грамотою, ані іншого роду нагородою. Не відзначали також цінним чи просто подарунком*». Н. Князев «*Вірю у професійність ЦВК*» (День. 2004. № 181): «*День, важливий для всіх в українській державі. [...] День, який покаже, я далеко просунулось суспільство...*» Н. Князев «*Я багато чого навчилася із «Днем»*» (День. 2004. № 176): «*У газеті, де друкують найкращі ідеї. У газеті, яка миттєво реагує на всі ситуації, ... Отак колись взяла і написала. Отак колись взяли й надрукували. Отак у мене з'явилося бажання писати і ще раз писати... А якщо навчальний процес досягне принаймні одного навчального року? А якщо пощастить*

і закінчу школу «Дня», повчившись у нього всі дванадцять років? Я не проти вчитися всі дванадцять років. Я не проти деколи залишатися повторно, навіть у першому класі».

Тотожність композиції. Сутність цього репрезентанта гіпертекстуальності вчасемо в подібності розташування композиційних елементів у різних текстах. Так наприклад, статті «*Злочину не було*» (Дзеркало тижня. 2004. № 17) і «*Злочину не було*» (Дзеркало тижня. 2005. № 20), крім тотожності семантико-синтаксичної структури заголовків, мають схожу композиційну структуру, яку можна представити так: констатація факту – розкриття одного з аспектів справи – висловлення сумніву щодо інших аспектів справи. Тотожність композиції спостерігаємо також у статтях О. Примаченко «*Свій серед чужих*» (Дзеркало тижня. 2004. № 17) і «*Чужий серед своїх*» (Дзеркало тижня. 2005. № 20): презентація суб'єкта оповіді – біографічні факти – психологічна характеристика – окреслення змін, що може здійснити суб'єкт – опис чинників, що заважають суб'єкту реалізовувати зміни – аналіз місця діяльності суб'єкта.

Схожість семантико-синтаксичної структури заголовків. Цей репрезентант гіпертекстуальності газетного тексту може бути реалізований декількома видами.

1. Повна тотожність семантико-синтаксичної структури заголовків: П. Каліта «*Біль*» (Дзеркало тижня. 2004. № 44) і В. Симоненко «*Біль*» (Дзеркало тижня. 2002. № 45); В. Савченко «*Пастка для попелюшки*» (Дзеркало тижня. 2005. № 38) і Ю. Асєєв «*Пастка для попелюшки*» (Дзеркало тижня. 2005. № 27).

2. Часткова тотожність семантико-синтаксичної структури заголовків, зумовлена:

1) схожістю механізму творення одного з компонентів: А. Бондар «*... Плюс пиркалізація всієї країни*» (Дзеркало тижня. 2003. № 2), О. Рожен «*... Плюс докторизація всієї еліти*» (Дзеркало тижня. 2003. № 37), Є. Гоцуєнко «*...Плюс форумізація всієї країни*» (Дзеркало тижня. 2003. № 41);

2) спільністю прецедентного феномена у складі заголовка: А. Підлужна «*І один у полі воїн*» (Дзеркало тижня. 2001. № 17), В. Чопенко «*Не один у полі воїн*» (Дзеркало тижня. 2003. № 30); В. Пісковий «*Слово – не горобець*» (Дзер-

кало тижня. 2000. № 48), І. Бажал «Слово – не горобець: як вилетить, так і впіймаєш» (Дзеркало тижня. 2001. № 16).

Схожість семантико-синтаксичної структури заголовків як репрезентант гіпертекстуальності газетного тексту реалізує суперечність форми та змісту. Так, в одних текстах зв'язок між ними може обмежуватись лише схожістю заголовків, а в інших текстах – посилюватися також на змістовому рівні. В останньому випадку функціональне значення заголовкової тотожності в реалізації гіпертекстуальності зростає, оскільки вона у взаємодії з іншими репрезентантами забезпечує тіснішу текстову взаємодію, виступає її першим маркером, активізує читача на пошук зв'язків між текстами.

Висновки. Реалізація в газетному тексті суттєвих ознак гіпертексту, а саме: нелінійність організації; вертикальна та горизонтальна зв'язність між елементами; різноманітність семантико-структурних зв'язків; авторська непередбачуваність установа зв'язків між компонентами та відкритість для постійного поповнення; можливість мати комп'ютерну репрезентацію, засвідчує гіпертекстуальний статус газетного тексту та дозволяє витлумачувати його як гіпертекстове утворення. Гіпертекстуальність газетного тексту охоплює як семантичний, так і структурно-композиційний рівні. На першому рівні вона реалізована

такими видами: ідейна зв'язність і тематична зв'язність, остання має так підвиди: 1) залежно від стрижневого компонента змісту, що здійснює зв'язок між текстами: суб'єктна, об'єктна, антетематична, надтематична; 2) залежно від розташування текстів один до іншого: безпосередня та опосередкована (ланцюгова та радіальна). Відношення між текстами, що вступають у взаємозв'язки на семантичному рівні, можуть бути різними, серед них найактуальнішими є такі: доповнення, конкретизація, градація та полеміка. На структурно-композиційному рівні маркерами гіпертекстуальності газетного тексту є єдність оформлення міжфразної зв'язності, тотожність композиції, схожість семантико-синтаксичної структури заголовків. Відзначимо, що репрезентація гіпертекстуальності на структурно-композиційному рівні є вторинною та має формальний характер, вона лише сигналізує про можливі міжтекстові взаємозв'язки; натомість гіпертекстуальність на семантичному рівні є вагомішою, вона актуалізує когнітивну діяльність реципієнта на встановлення відношень між текстами. При цьому зауважимо, що кількість формальних показників гіпертекстуальності зворотньопропорційна інтенсивності її вияву, оскільки звужує коло текстів, які реципієнт може включити до текстової взаємодії, позбавляє його задоволення від самостійного пошуку текстової парадигми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Визель М. «Поздние романы Итало Кальвино как образы гипертекста». URL: [http:// librusec.pro/b/351590](http://librusec.pro/b/351590)> (дата звернення: 11.01.2021)
2. Іванов В. Ф. Техніка оформлення газети. Київ : Знання, 2000. 222 с.
3. Лазаренко С. В. Засоби та форми репрезентації зв'язності в газетному тексті : автореф. дис. ...канд. філол. Наук : 10.02.01. Одеса, 2007. 22 с.
4. Никифорова Ж. А. Самоорганізація печатного гіпертекста (на матеріалі газети «Комсомольская правда») : автореф. дисс. ...канд. філол. Наук : 10.02.19. Челябінск, 2011. 24 с.
5. Самуляк О. Детермінуючі риси мережевих ЗМІ. *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*. 2011. Вип. 34. С. 237–241.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К., 2006. 716 с.
7. Сергиєнко П. І. Лінгвокогнітивні особливості електронного гіпертекста (на матеріалі англійського мови) : автореф. дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.04. М., 2009. 22 с.
8. Стеблина Н. Поява мультимедійності, гіпертекстуальності та інтерактивності на місцевих інформаційних сайтах, або Як одеські електронні видання опанували мережу (за матеріалами сайтів «Репортер» та «Думская» за 2005–2014 роки). *Діалог: Медіастудії*. 2018. № 24. С. 180–209.
9. Терехова Л. В. Газетные тексты как целостность: свертхтекст / гипертекст / макротекст. *Записки з романогерманської філології*. 2019. Вип. 1. С. 113–122.
10. Хакімова О. Р. Особливості гіпертекстуальності в американському інформаційному Інтернет-просторі. *Перекладацькі інновації* : матеріали ІХ всеукр. студ. наук.-практ. конф., м. Суми, 14–15 березня 2019 р., м. Суми, 2019. С. 138–140.
11. Фатеева Н. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. Москва : Комкнига, 2006. 280 с.

12. Харгунг Ю., Брейдо Е. Гипертекст как объект лингвистического анализа. *Вестник Московского университета. Серия 9. Филология*. 1996. № 3. С. 61–77.
13. Nelson, T. *Literary machines*. Sausalito, CA: Mindful Press, 1993. 147 с.

REFERENCES

1. Wiesel M. «Pozdnie romany Italo Kal'vino kak obrazy giperteksta» [“The late novels of Italo Calvino as images of hypertext”]. Retrieved from: <http://librusec.pro/b/351590> (accessed 01 November 2021)
2. Ivanov V. F. (2000) *Tekhnika oformlennja ghazety* [Technique of newspaper design]. Kyiv : Knowledge, 2000. (in Ukrainian)
3. Lazarenko S. V. (2007) *Zasoby ta formy reprezentaciji zv'jaznosti v ghazetnomu teksti* [Means and forms of representation of coherence in the newspaper text] (PhD Thesis), Odessa.
4. Nikiforova Zh. A. (2011) *Samoorganizatsiya pechatnogo giperteksta (na materiale gazety «Komsomol'skaya pravda»)* [Self-organization of printed hypertext (based on the newspaper "Komsomolskaya Pravda")] (PhD Thesis), Chelyabinsk.
5. Samulyak O. (2011) Determinujuchi rysy merezhevykh ZMI [Determining features of online media]. *Bulletin of Lviv University. Series: Journalism*, vol. 34, pp. 237–241.
6. Selivanova O. (2006) *Suchasna linghivistyka: terminologichna encyklopedija* [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Poltava: Environment-K. (in Ukrainian).
7. Sergienko P. I. (2009) *Lingvokognitivnye osobennosti elektronnoho giperteksta (na materiale angliyskogo yazyka)* [Linguistic and cognitive features of electronic hypertext (on the material of the English language)] (PhD Thesis), Moscow.
8. Steblina N. (2018) Pojava muljtymedijnosti, ghipertekstualjnosti ta interaktyvnosti na miscevykh informacijnykh sajтах, abo Jak odesjki elektronni vydannja opanovuvaly merezhu (za materialamy sajtiv «Reporter» ta «Dumskaja» za 2005–2014 roky). [Emergence of multimedia, hypertextuality and interactivity on local informational sites, or like Odessa electronic media have opened up a network (based on the materials of the sites "Reporter" and "Dumskaya" for 2005-2014)]. *Dialogue: Media studio*, no. 24, pp. 180–209.
9. Terekhova L. V. (2019) Gazetnye teksty kak tselostnost': sverkh tekst / gipertekst / makrotekst. [Newspaper texts as integrity: supertext / hypertext / macrotext]. *Notes from Romano-Germanic Philology*, vol. 1, pp. 113–122.
10. Khakimova O. R. (2019) Osoblyvosti ghipertekstualjnosti v amerykansjkomu informacijnomu Internet-prostori. [Features of hypertextuality in the American information Internet space]. *Proceedings of the Translation innovations (Ukraine, Sumi, February 14–15, 2019)*, Sumi, pp. 138–140.
11. Fateeva, N. (2006). *Kontrapunkt intertekstual'nosti, ili Intertekst v mire tekstov* [Counterpoint of intertextuality, or Intertext in the world of texts]. Moscow. (in Russian).
12. Hartung Yu., Breido E. (1996) Gipertekst kak ob"ekt lingvisticheskogo analiza. [Hypertext as an object of linguistic analysis]. *Bulletin of Moscow University. Series 9. Philology*, no. 3, pp. 61–77.
13. Nelson T. (1993) *Literary machines*. Sausalito, CA: Mindful Press.

S. V. LAZARENKO

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Methods of Teaching Professional Disciplines,

SI “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky”, Odesa, Ukraine

E-mail: svetlana.lazarenko.35@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5460-290X>

HYPertextUALITY OF NEWSPAPER TEXT: SEMANTICAL AND STRUCTURAL-COMPOSITIONAL LEVELS

The article is devoted to the study of the peculiarities of the realization of hypertextuality at the semantic and structural-compositional levels of the newspaper text. Different views on hypertext and its essential features were analyzed in the article. The main features of hypertext were established, namely: nonlinearity of the organization; vertical and horizontal connectivity between elements; diversity of semantic-structural connections; author's unpredictability of establishing connections between components and openness to constant replenishment; possibility of computer representation. Accordingly, it was proposed to qualify hypertext as a nonlinearly organized, open to replenishment set of semantically

and / or structurally interconnected texts that are in various relationships that the recipient establishes independently and in a randomly selected sequence. The realization of hypertextuality at the semantic and structural-compositional level was analyzed. It was established that at the semantic level of a newspaper text hypertextuality can be realized by ideological and thematic coherence, the latter has the following subspecies: subjective, object, antetematic and supra-thematic coherence. connectivity can be direct and indirect: linear connectivity and radial connectivity. Texts that are part of the hypertext formation, can enter into different semantic relations, the most common of which are the following: additions, concretization, gradation, controversy. It was found that at the structural and compositional level of a newspaper text, the representatives of its hypertextuality are most often the unity of the design of interphrase coherence, the identity of the composition, the similarity of the semantic and syntactic structure of the headlines. It is noted that hypertextuality at the structural-compositional level is secondary when compared to hypertextuality at the semantic level, as the former only signals possible intertextual connections, while the latter activates the recipient's cognitive activity to find and establish a textual paradigm. It was established that the number of formal indicators of hypertextuality is inversely proportional to the intensity of its manifestation, as it narrows the range of texts that the recipient can include in the text interaction, deprives him of the pleasure of independent search for textual paradigm.

Key words: hypertextuality, newspaper text, semantic level, structural-compositional level, text nonlinearity, coherence, text paradigm.